

فرهنگ اصطلاحات پزشکی و رایانه در تداول عامه

سید افشین سمائی

دانشیار دانشگاه علوم پزشکی سمنان

سید مهدی سمائی

استادیار پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

طیبه اسکندری

سرشناسه	: سمائی، افشین، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ اصطلاحات پزشکی و رایانه در تداول عامه/سید افشین سمائی، سید مهدی سمائی، طیبه اسکندری
مشخصات نشر	: تهران: چاپار، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۶ ص.
شابک	: 978-600-276-031-9
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: فارسی - انگلیسی.
یادداشت	: واژه‌نامه.
موضوع	: پزشکی -- واژه‌نامه‌ها -- انگلیسی
موضوع	: پزشکی -- اصطلاح‌ها و تعبیرها
موضوع	: کامپیوتر -- واژه‌نامه‌ها -- انگلیسی
موضوع	: کامپیوتر -- اصطلاح‌ها و تعبیرها -- واژه‌نامه‌ها
موضوع	: زبان انگلیسی -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی
شناسه افزوده	: سمائی، سید مهدی. ۱۳۳۸ -
شناسه افزوده	: اسکندری، طیبه. ۱۳۵۷ -
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۴۳۳۰۳۱۱/۱۱۲۱ R
رده‌بندی دیویی	: ۳/۶۱۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۹۶۶۳۷

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴

تهران - خیابان ولی عصر (عج) - بالاتر از زرتشت

کوچه نوربخش - پلاک ۴۰ - نشر چاپار

فرهنگ اصطلاحات پزشکی و رایانه در تداول عامه

سید افشین سمائی، سید مهدی سمائی، طیبه اسکندری

صفحه‌آرایی و طراح جلد: رحیم کبیرصابر

ناظر فنی چاپ: مریم تفضلی

چاپ اول ۱۳۹۲

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۶-۰۳۱-۹ ISBN: 978-600-276-031-9

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

مقدمه

در هر رشته علمی و هر صنف واژه‌های خاصی رایج و متداول است. این واژه‌ها ممکن است از دو لحاظ برای عموم آشنا نباشد. یکی از لحاظ ظاهر و ساخت دیگر از نظر معنی. گاهی هم ممکن است کلمات رایج و آشنایی در علوم و در بین اصناف به کار رود ولی با معنی خاص و جدید. یعنی ظاهر الفاظ برای همگان آشنا باشد ولی معنی آنها متفاوت. این کلمات را اصطلاح می‌نامند.^۱ مجموعه اصطلاحات سابق‌الذکر در هر رشته یا هر صنف زبان جِرف نام دارد.

گاهی این اصطلاحات از معنوده رشته و صنف می‌گذرند و به زبان مردم راه پیدا می‌کنند و کاربرد عام پیدا می‌کنند و در تداول عامه به کار می‌روند. این گونه اصطلاحات را در فرهنگستان سوم زبان و ادب فارسی «واژه‌های عمومی شده» می‌نامند. این فرهنگ شامل همین دست اصطلاحات است. اصطلاحات عمومی شده به علت کاربرد فراوان و بسامد زیاد در تداول عامه دچار تغییرات آوایی و معنایی و دستوری می‌شوند. این فرهنگ شامل اصطلاحات عمومی شده‌ای است که برخی از آنها دچار تغییرات مذکور شده‌اند. مثلاً اصطلاح «تورم»^۲ به معنی رشد بی‌رویه اسکناس و کم‌ارزش شدن پول است ولی مردم این کلمه را به معنی «گرانی» به کار می‌برند. یا اصطلاح «بیمار سرپایی»^۳ تغییر دستوری کرده و به صورت مقوله قید به کار می‌رود: «سرپایی معالجه شده». اصطلاح «نرم‌افزار»^۴ در تداول عامه به صورت مقوله صفت توسع معنایی پیدا کرده و به هر کاری اطلاق می‌شود که مستلزم صرف فکر و قوای دماغی باشد و جنبه انتزاعی داشته باشد: «دوستم تو کارهای نرم‌افزاری استعداد داری». از طرفی یاء نسبت به «نرم‌افزار» اضافه شده و به جای آنکه از آن صفت بسازد

اسم ساخته و به معنی محل فروش و تولید نرم افزار به کار می رود: «نرم افزاری» جایی است که در آن نرم افزار تولید و برای فروش عرضه می شود. اصطلاح «آی کیو»^۱ به طعنه به کسی گفته می شود که هوش اندکی دارد و «آمپر» که واحد اندازه گیری جریان برق است در زبان مردم به صورت عبارت و به معنی «عصبانی شدن» به کار می رود: «آمپرش زده بالا»^۲

اصطلاحات عمومی شده این فرهنگ که در اصل اصطلاحات مشترک متخصصین و مردماند بر سه دسته اند:

الف. اصطلاحات قرضی

این اصطلاحات شامل آن گروه کلمات اند که معادل فارسی ندارند و در زبان علم و زبان مردم به همان شکل اصلی به کار می روند. کلماتی نظیر آنژیو^۳، آرتروز^۴، تالاسمی^۵ در رشته پزشکی و اینباکس^۶، سیو^۷، سند^۸، دی وی دی^۹ در حوزه رایانه.

ب. اصطلاحات نوساخته

معادل هایی که در برابر کلمات بیگانه قرار داده شده اند، نظیر «بسپار»^{۱۰} و «رایانه»^{۱۱} و «افتادگی رحم»^{۱۲}. این گروه عموماً با فرایند واژه سازی ترکیب^{۱۳} یا اشتقاق^{۱۴} یا ساخت اضافه^{۱۵} ساخته می شوند.

ج. اصطلاحات نوگزیده

این دسته اصطلاحات شامل کلماتی اند که در زبان فارسی وجود داشته اند و به معنی جدیدی در برابر واژه بیگانه قرار داده شده اند و جزئی از زبان حیرف شده اند. اصطلاحاتی نظیر «کشت»^{۱۶} و «برنامه»^{۱۷} و «تشریح»^{۱۸}.

1: IQ

۲. اصطلاح «تورم» و «آمپر» که مربوط به حوزه اقتصاد و فیزیک اند صرفاً برای ذکر مثال آورده شده اند.

3. angiography

4. arthrosis

5. Talasemia

6. Inbox

7. save

8. send

9. DVD

10. Polymer

11. Computer

12. uterus prolapse

13. compounding

14. Derivation

15. ezafe construction

16. Cultivation

17. Programme

18. anatomy

علاوه بر این سه دسته برخی اصطلاحات هم هستند که در زبان فارسی وجود داشته‌اند و وارد زبان علم شده‌اند و جزئی از زبان مشترک مردم و متخصصان‌اند. کوفت^۱ و جرب^۲ و گرگز^۳ و زوریچ^۴ و سالک^۵ از این قبیل‌اند.

اصطلاحات حوزه رایانه عموماً جز دسته اول یعنی قرضی‌اند. اصطلاحات پزشکی نیز عموماً قرضی‌اند اما اصطلاحات نوساخته و نوگزیده در آن بیشتر از اصطلاحات نوساخته و نوگزیده حوزه رایانه‌اند. رشته پزشکی از طرفی در این فرهنگ معنایی گسترده دارد و شامل رشته‌های دندان‌پزشکی و داروسازی و علوم آزمایشگاهی و رادیولوژی و روان‌پزشکی نیز می‌شود. اصطلاحات رشته زیست‌شناسی که در رشته پزشکی از دستاوردهای آن استفاده می‌کنند نیز در این فرهنگ جزئی از رشته پزشکی به حساب آمده است.

داده‌های این فرهنگ به روش کتابخانه‌ای و از فرهنگ‌های عمومی و تخصصی و نشریات عمومی و تخصصی و دیگر رسانه‌ها جمع‌آوری شده است. بخشی از داده‌ها نیز جزء محفوظات و دانش زبانی نویسندگان بوده که به داده‌های جمع‌آوری شده اضافه شده است.

1. syphilis 2. scabies 3. parasthesia 4. tenesmus 5. Aleppo boil

۶. نویسندگان معادل واحدی را برای اصطلاح «قطع نخاع» نیافته‌اند و به جای آن یکی از معادل‌های پیشنهادی یعنی spinal card injury را قرار داده‌اند. این اصطلاح هم به بیماری قطع شدن نخاع و هم به مبتلایان به این بیماری گفته می‌شود.

برخی نکات مربوط به فرهنگ

چند نکته هست که آگاهی از آنها در استفاده از فرهنگ مفید به نظر می‌رسد:

۱. تعریف‌ها خلاصه و موجز آورده شده زیرا هدف آموزش مفاهیم نیست.
۲. محتویات فرهنگ‌ها در چارچوب حوزه صرف قرار می‌گیرد اما در این فرهنگ قاعده مذکور با توجه به هدف کتاب نقض شده و برخی گروه‌های نحوی نیز با تسامح مدخل قرار گرفته است.
۳. اصطلاحات به همان صورتی که رایج هستند آورده شده‌اند نه به آن صورتی که بهتر است باشند به همین علت اغلب اصطلاحات به زبان انگلیسی - و بعضاً فرانسوی - اند.
۴. برخی اصطلاحات فرانسوی نظیر ایزوله و برانکار و پاستوریزه در بخش فارسی به انگلیسی مدخل شده‌اند. معادل یگانه این کلمات برای یکدست شدن فرهنگ به انگلیسی ثبت شده است.
۵. مدخل‌های مترادف به اولین مدخل مربوط ارجاع داده شده‌اند. مثلاً مدخل‌های «تواتر» و «فرکانس» به «بسامد» - که از لحاظ الفبایی مدخل متقدم است - ارجاع داده شده است. با همین استدلال «تکه‌برداری» و «نمونه‌برداری» به «بیوپسی» ارجاع داده شده است.
۶. کاربرد متفاوت اصطلاحات در تداول عامه با صورت اختصاری «عا» که مخفف لفظ «عامیانه» است مشخص شده است.